

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Розглянуто форми, методи формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань у школах України на кожному з виділених етапів: 1) 1981–1990 рр. – формування загальнонаукового інтересу учнів; 2) 1991–2000 рр. – формування професійно спрямованого інтересу учнів; 3) 2001 р. – теперішній час – формування локального інтересу учнів до економічних знань.

Ключові слова: інтерес, пізнавальний, широкий, професійний, локальний, економічні знання, організаційні форми, етапи, учні.

Необхідність посилення економічної компетентності громадянина в умовах ринкової економіки радикально змінили соціальне значення економічних знань для майбутнього фахівця. За таких умов актуальності набуває розвиток пізнавального інтересу учнів у навчанні, що сприяє пізнанню економічних фактів, понять, їхньої активності пошукового характеру з тенденціями поглиблення економічних знань. Критичне осмислення історичного шляху теорії та практики економічної освіти допоможе вдосконалити форми, методи формування пізнавальної діяльності учнів на уроках сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Сутність пізнавального інтересу вивчали Б. Ананьєв, Л. Архипова, М. Беляєв, Л. Божович, Г. Щукина та інші. Різні аспекти формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань досліджували такі українські вчені: В. Загривий (умови формування в позакласній роботі); Н. Пасічник (форми, методи в процесі вивчення предметів соціально-економічного циклу); О. Павелків (оволодіння економічним розрахунком); М. Вачевський (теоретичні основи формування економічної компетенції); Г. Василенко, І. Климчук (форми та методи формування економічних знань у структурі початкової, основної, старшої школи другої половини ХХ ст.). У цих працях встановлено, що пізнавальний інтерес до економічних знань формували в ході суспільно корисної праці й трудового навчання, вивчення основ суспільних наук. Поширеними формами пізнання економічних термінів були: робота в майстернях, бригадах, соціалістичне змагання, міжшкільні навчально-виробничі комбінати (друга половина ХХ ст.). Проте зазначені праці не містять аналізу особливостей, форм, методів формування пізнавального інтересу учнів кінця ХХ – початку ХХІ ст., коли відбувався поступовий перехід від аморфних (невизначених), широких інтересів учнів до локальних.

Мета статті – узагальнити форми, методи формування пізнавальних інтересів учнів до економічних знань відповідно до виділених етапів їх формування з 80-х рр. ХХ ст. до початку ХХІ ст. у контексті освітніх процесів в Україні.

Нормативні документи, що визначають основні напрями, пріоритети, завдання й механізми реалізації державної політики в галузі економічної освіти України кінця ХХ – початку ХХІ ст., спрямовані на: створення умов для економічної підготовки молоді, підвищення ролі економічного виховання (Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи (1984 р.)); задоволення потреби школярів у професійному самовизначенні відповідно до інтересів і здібностей (Державна наці-

ональна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) (1992 р.); підготовку молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності (Національна стратегія розвитку освіти в Україні) (2012 р.) [1–3]. Ці документи дають уявлення про напрями формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань у контексті освітніх процесів середньої школи України досліджуваного періоду.

На основі аналізу нормативно-правових чинників освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст. було виділено етапи формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань у школах України:

- 1) 1981–1990 рр. – формування загальнонаукового інтересу учнів;
- 2) 1991–2000 рр. – формування професійно спрямованого інтересу учнів;
- 3) 2001 р. – теперішній час – формування локального інтересу учнів до економічних знань.

На основі аналізу архівних документів зі школознавства, педагогічних публікацій досвіду роботи вчителів [4–6] виявлено такі загальні особливості формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань для кожного з виділених етапів: введення нових програм з економічних дисциплін; розробка економічних спецкурсів; обов’язкове застосування практичних завдань економічної спрямованості. Це стимулювало вчителів до використання економічного матеріалу при виконанні практичних завдань, вправ, розв’язання задач, застосування нетрадиційних форм і методів; запровадження інтегрованих уроків, використання даних про досягнення в народному господарстві й роль науки в конкретній професії; залучення дітей до гуртків, туристських походів по рідному краю, уроків-зустрічей з фахівцями різних професій, усних журналів з економічною тематикою, радіогазет, перегляду й обговорення кінофільмів із питань економії та бережливості, читацьких конференцій, семінарів, виставок, засобів наочної агітації, а також змістовних стендів у кабінетах математики, фізики, географії, екскурсії.

Аналіз матеріалів наукових статей [4], методичних звітів [5–6] доводить, що на кожному з визначених етапів були особливі форми, методи, які ефективно сприяли підвищенню пізнавального інтересу учнів до економічних знань. Зазначимо, що у 1980-х рр. педагогічна думка вивільнялася від партійного, ідеологічного тиску й поступово переходила до розширення досліджень у галузі вдосконалення змісту економічних знань через методичні розробки, рекомендації до викладання. Тому в 1981–1990 рр. було активізовано методичну роботу творчих учителів на основі масштабних економічних і культурних перетворень. Проголошення на рівні держави економічних гасел “економіка повинна бути економічною”, “економічне виховання”, “інтенсифікація народного господарства” (1981–1983 рр.) зумовило активне використання можливостей шкільних дисциплін для формування економічних знань у процесі вивчення історії, суспільствознавства, основ радянської держави та права. У визначений період навчально-пізнавальна діяльність учнів з економіки реалізовувалася на факультативах, на допрофільних елективних курсах, в олімпіадах, у турнірах, у конкурсах, що сприяло формуванню загальнонаукового інтересу учнів до економічних знань.

У 1991–2000 рр. завдяки введенню до державного компонента базового навчального та шкільного компонента плану старшої школи інтегрованих курсів з економіки (1993 р.); видання експериментальних підручників науковців (І. Прокopenко, Л. Крупська, І. Радіонова, І. Кравченко, І. Петрова, В. Радченко, В. Петюха, С. Степаненко, С. Мочерний) та вчителів шкіл (З. Варналій, В. Сизоненко, І. Шебулдаєва, Г. Горленко, П. Гнуса, О. Божко, Л. Борщ та інші) було розширено

зміст економічної освіти. У цей період зміст економічних дисциплін був орієнтований на західні моделі економічного знання, упровадження іноземних програм та курсів з економіки, ділових ігор, контрольних тестів, проведення методичних семінарів іноземцями-економістами для вчителів. Зміст економічних знань був спрямований на усвідомлення економічної теорії вільного ринку, формування практичних навичок в управлінні підприємством, що сприяло формуванню професійно спрямованого інтересу учнів до економічних знань.

На початку XXI ст. на сторінках преси інтенсивно обговорювали проблеми економічної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах. Так, у статті М. Вачевського визначено призначення економічної освіти у створенні можливостей для самореалізації кожної особистості, розвитку та збагачення інтелекту; формуванні у школярів інтересу до знань [8, с. 30]. Автор розробив характеристику мотиваційної компетенції до отримання економічних знань, пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості. До змісту цієї компетенції зараховано: здатність до пізнання економічних понять, термінів; формування навичок адаптуватись та бути мобільним; вміння досягти успіху в житті та бажання змінити життя на краще; інтереси й внутрішня мотивація особисті до пізнання економічної дійсності. Як бачимо, формування компетенції спрямовано на підготовку учня до пристосування до змін в умовах конкуренції, а не тільки на здобуття професії з економічною спрямованістю.

Прикладом формування локального інтересу до економічних знань учнів на початку XXI ст. є узагальнений досвід опанування фінансово-економічного напрямку навчання Фінансового ліцею м. Києва [9]. У навчально-виховний процес було впроваджено спецкурси: “Прикладна економіка”, “Ділові ігри”, “Комп’ютер в офісі”, “Ділове мовлення”, “Психологія менеджменту”; клубна позакласна робота (клуби “Фінансист”, “Формула успіху”, “Бізнес-леді”), навчально-виробнича практика, творчі роботи; участь в олімпіадах, Малій академії наук, бізнес-турнірах та економічних іграх. Зміст спецкурсів побудовано за принципами взаємозумовленості формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань: від широких (початкова школа) до локальних (старша школа). Формуванню локальних інтересів сприяла взаємодія ліцею та вищих навчальних закладів: випускники після закінчення, крім державних атестатів, отримували сертифікати з економіки та менеджменту від базового ВНЗ, комп’ютерні сертифікати, сертифікати з англійської мови (Мічиган-тест).

Зазначимо, що з 2001 р. по теперішній час змістовною є робота з учнівською обдарованою молоддю, яка презентована широким спектром форм: проекти з економічної освіти (міжнародні, українські з економічної освіти та громадянського виховання), олімпіади з економіки, турніри (районний, міський, всеукраїнські, міжнародні юних економістів), наукові конференції у ВНЗ, міжнародні ігри та змагання. До особливостей цього періоду можна зарахувати активізацію формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань (масове відкриття гімназій, ліцеїв, класів з поглибленим вивченням економіки), введення економічного курсу у всі школи (до 2010 р.). Але перенасичення ринку праці фахівцями економічного профілю потребує нового підходу до організації економічної освіти [5]. Все це дало змогу спрямувати пізнавальний інтерес учнів до економічних знань з широких, професійно спрямованих до локальних.

Висновки. Отже, аналіз історико-педагогічної літератури, матеріалів періодичної педагогічної преси свідчить, що протягом досліджуваного періоду відбувався процес формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань. Встанов-

лено, що відповідно до нормативних документів, соціально-політичних та економічних змін у країні проходило переосмислення теоретичних напрацювань змісту шкільних економічних знань, яке потребувало зміни форм, методів організації навчання, що вплинули на зміну пізнавальних інтересів учнів від загальнонаукових, професійно спрямованих до локальних.

Подальшого вивчення та наукового обґрунтування потребує визначення особливостей формування пізнавального інтересу учнів до економічних знань на сучасному етапі реформування освіти в школах України.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма Освіта України XXI століття // Освіта. – 1993. – № 3. – С. 14–17.
2. Закон України Про освіту // Голос України. – 1991. – 26 червня. – С. 2–7.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки // Освіта. – 2011. – грудень. – С. 2–5.
4. Василенко Г.В. Напрями формування економічних знань у загальноосвітніх навчальних закладах України у 90-х рр. ХХ ст. / Г.В. Василенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2012. – С. 10–14.
5. Про стан науково-методичного супроводу модернізації дошкільної та загальної середньої освіти у Харківському регіоні. – Х. : ХОНМІБО, 2011. – 200 с.
6. Стан і шляхи підвищення якості навчання суспільно-гуманітарних і художньо-естетичних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах Харківського регіону : інформаційно-аналітичні матеріали, методичні рекомендації / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, С.Є. Вольянської. – Х. : КВНЗ “Харківська академія неперервної освіти”, 2011. – 272 с.
7. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г.И. Щукина. – М. : Педагогика, 1979. – 240 с.
8. Вачевський М. Обґрунтування економічної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах на сучасному етапі / М. Вачевський // Молодь і ринок. – 2006. – № 8 (23). – С. 22–31.
9. Шукевич Ю. Елементи системи економічної освіти фінансового ліцею м. Києва / Юрій Шукевич // Географія та основи економіки в школі. – 2004. – № 4. – С. 37–39.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2013

Леонтьева И.М. Формирование познавательного интереса учащихся к экономическим знаниям в контексте образовательных процессов в Украине (конец ХХ – начало ХХІ в.)

Рассмотрены формы, методы формирования познавательного интереса учащихся к экономическим знаниям на каждом из выделенных этапов: 1) 1981–1990 гг. – формирование общенаучного интереса учащихся; 2) 1991–2000 гг. – формирование профессионально направленного интереса учащихся; 3) 2001 г. – современность – формирование локального интереса учащихся к экономическим знаниям.

Ключевые слова: *интерес, познавательный, широкий, профессиональный, локальный, экономические знания, организационные формы, этапы, учащиеся.*

Leontieva I. The Formation of Pupils' Cognitive Interest to Economic Knowledge in the Context of Educational Processes in Ukraine (the end of the XXs – the beginning of the XXIst century)

The stages of the formation of pupils' cognitive interest to economic knowledge in Ukrainian schools are singled out in the article on the basis of analysis of norms and legal documents in the context of educational processes in Ukraine (the end of the XXs – the beginning of the XXIst century). They are: the first stage (1981–1990) – the formation of pupils' general scientific interest; the second

stage (1991–2000) – the formation of pupils’ professional interest; the third stage (2001 – present-day) – the formation of pupils’ local interest to economic knowledge.

The analysis of pedagogical practice and teachers’ pedagogical publications enabled to single out such general peculiarities of the formation of the pupils’ cognitive interest to economic knowledge for the above-mentioned stages: the introduction of new curricula in Economics; the development of special courses in Economics; applying practical economic tasks; using non-traditional forms and methods of teaching; pupils’ participation in scientific conferences, seminars, economic contests; creative realization of economic teachers’ scientific and methodological potential. The peculiarities of forming pupils’ interest to economic knowledge in every stage are revealed. In the first stage (1981–1990) the methodological work of creative teachers and pupils’ educational and creative activity at optional and pre-special courses was activated. Pupils participated in the Olympiads, tournaments, Junior Academy of Sciences, pupils’ scientific conferences. Their participation influenced the formation of pupils’ general scientific interest to economic knowledge. In the second stage (1991–2000) due to the orientation of the economic disciplines contest to the western models of economic knowledge foreign programmes and courses in economics, business games, tests were introduced; foreign economists conducted methodological seminars for teachers. The contests of economic knowledge were headed to the realization of free market economic theory, practical knowledge formation in enterprise management. All these factors influenced the formation of pupils’ professional interest to economic knowledge.

In the third stage (2001 – present-day) different Ukrainian and foreign pilot projects in economic education, tournaments, scientific conferences in higher educational establishments (for pupils and teachers), contests, and international commercial games were introduced. These actions enabled to orient pupils’ cognitive interest to economic knowledge from wide professional to local.

Key words: *interest, cognitive, wide, professional, local, economic knowledge, forms of organization, stages, pupils.*